

niet voor hun rekening kunnen nemen, dat de afzetting onrecht is, en dat ze die niet kunnen erkennen. De formule, waarin dat geschieden kan, — ons zal dienaangaande advies gegeven worden, wat door ieder overwogen kan worden, het zoo te nemen, of te wijzigen, of hoe dan ook; maar in elk geval hebben we voorlichting hoe het kan. —

Wanneer er nu een kerkeraad is, waarvan de meerderheid van die opinie is, kan er natuurlijk meer gebeuren. Want wanneer die kerkeraad dan in meerderheid of geheel uitspreekt, dat hij het er niet mee eens is, dan kan dat direct gevolgen hebben. Bijvoorbeeld, wanneer het zoo is, dat Prof. Schilder zich vrij bewegen kan, dan zou zoo'n kerkeraad Prof. Schilder kunnen uitnoodigen om den dienst des Woords te vervullen. Wanneer dat zoo kwam, dan weten we natuurlijk ook wel, wat het directe gevolg is. De kerkeraad wordt dan onderhanden genomen, en dan weten we wat komt. Dat moeten we zien en aanvaarden. En wanneer we dat niet durven, moeten we er ook niet mee beginnen.

Wanneer een minderheid van een kerkeraad er zoo over denkt, dan dient ze een protest in bij den kerkeraad; en dan zal het er van afhangen, wat de meerderheid van dien kerkeraad doet. Volgens aanwijzingen van de Synode wordt de minderheid gecensureerd; en dan weten we wat komen moet.

Wanneer er één ambtsdrager is, of een paar, of alleen gewoon geloovigen, die kunnen dit doen: protest indienen bij den kerkeraad, en in de tweede plaats kan men werkzaam zijn bij vrienden en kennissen, om de zaak toe te lichten. Dan komt men ook in moeite. Maar dat is het gevolg ervan. Wanneer we dat niet aanvaarden durven, moeten we niet beginnen. Dat moeten we ons goed klaar, voor oogen stellen.

Hoe het verder verloop der omstandigheden zal zijn, is zeer moeilijk te zeggen. Ik durf in dezen niet te profeteeren. Maar de scheuring is er, en helaas, de scheuring werkt door met alle droeve ellende en gevolgen, die ze hebben zal. We moeten, voor zoover we daartoe in staat zijn, handelen naar den Woorde Gods; maar, handelende naar den Woorde Gods, moeten we ook maar kalm het in Zijn handen geven. Wat dan komt, het mag ons zeer bedroeven, en het móet ons zeer bedroeven. Maar, alle dingen staan tenslotte onder het bestuur van God, ook al is het, dat wij dikwijls niet doorzien, waarom en waartoe. Dan moeten we maar Gods tijd verbeiden, opdat over dat alles het volle licht opga.

Ik meen niet, dat noodig is, verder over deze dingen te spreken. Maar ik wil toch dat ééne speciaal den nadruk geven: zooveel mogelijk doen het geen God van ons eischt, voor zoover wij inzicht hebben, en dan daarvan de gevolgen

op ons nemen. Niet zelf, althans niet willekeurig, heen gaan en breken, maar in den weg van Gods Woord handelen. En dan zal men ons uitwerpen.

Voor mijzelf is het gemakkelijk. Ik ben geschorst. De aanklachten zijn ingediend en ik denk er op te antwoorden, en dan wacht ik maar af. Verder heb ik in zeker opzicht niet te doen.

Nu, ik hoop, dat de Heere verder ons in deze vergadering leiide. Hij zal zijn kerk behoeden, al is het op heel andere wijze, dan wij zouden denken dat het moest. Hij is God; niet alleen in kracht, maar ook in wijsheid en goedheid en in bestuur boven ons staande. Aan Zijn hand kunnen we het ook rustig overgeven, zoodat wij, eenmaal toch, kunnen zeggen: de Heere heeft alles wel gemaakt, zelfs wanneer het nu ons zoo duister en droef is.

PROF. GREIJDANUS als EXEGEET

Prof. Greijdanus is van ons heengegaan; en niemand is in staat zich te realiseeren op dit oogenblik, hoe zwaar het verlies is dat in dit sterven ons treft.

Gisteren heb ik vele uren nog aan zijn bed gezeten. En toen de nadering gezien van „den laatsten vijand, die te niet gedaan wordt“, doch die zoolang hij nog niet te niet gedaan is, een vijand blijft. De scherpe oogen, die tot den laatsten dag toe geen bril hadden noodig gehad, waren nu toch al den meesten tijd gesloten; en als hij ze een moment opende, zag je hun glans verdoffen. De handen die zoo lang het Nieuwe Testament hadden vastgehouden, lagen werkeloos op het dek, tot hij ze niet eens meer vouwen kon voor een gebed. Ergens op een tafeltje lag nog het Grieksche Nieuwe Testament, het veel gebruikte, en het viel me op dat er nog geen bladzijde gekreukt was na zooveel jaren. Toen sneed het toch door me: de man die er zoo lang en zoo intens mee gearbeid had, had het nu naast zich neergelegd voor de allerlaatste maal. Zijn levenswerk, de bestudeering van dat boek, was nu afgesloten, en God kwam zijn moede kind thuis halen.

Gisteravond, tegelijk met het overlijdensbericht, kwam het verzoek van Prof. Schilder om in dit blad te schrijven over Prof. Greijdanus als exegeet. Natuurlijk kon ik niet weigeren. Maar wel gevoelde ik direct de moeilijkheid om in zoo korten tijd dingen te schrijven, die een zuiver beeld geven van dat wat toch eigenlijk de levensarbeid was van dezen exegeet bij de gratie Gods. Uiteraard kan het slechts zijn een improvisatie, want de tijd ontbreekt om wat ik zeggen ga

uit de werken van den ontslapene toe te lichten. Meer dan een impressie wordt dit artikel dan ook niet. Het eenige wat me vrijmoedigheid geeft toch iets te zeggen over den man, die nimmer improviseerde, is de zekerheid, dat alles wat ik nu zonder documentatie schrijven moet, toch zich documenteeren láát voor ieder, die Greijdanus' werken kent. Straks in September is het twintig jaar geleden, dat ik het eerst hem ontmoette. Ik kan alleen maar zeggen, dat het een genade is om vier jaar bij hem college te mogen loopen, daarna verscheiden jaren bijna voor elke preek — en trouwens voor veel meer dan de preek; eigenlijk voor heel je werk als dominee — zijn boeken te bestudeeren, en tenslotte enkele jaren zoo van nabij met hem te mogen samenwerken als mij dat de laatste jaren vergund was. Wat hier volgt is toch de haastige vastlegging van een overtuiging, die in mijn collegejaren groeide en in de pastorie zich bevestigde, tot ze onuitwischaar werd nadat ik in náám zijn collega, doch in feite pas recht zijn leerling werd.

Naast me ligt een boek, dat de post juist vanmorgen bracht; handelend over het practisch gebruik van het Grieksche N.T.¹⁾ Het is opgedragen aan „die uitverkoren, en eerbiedwaardige, en benijdenswaardige groep van menschen, die we beoefenaars der Nieuwtestamentische exegese noemen. Ongetwijfeld zijn zij de gelukkigste en meest benijdenswaardige van alle menschen, die afgezonderd zijn tot niets anders dan het verstaan en openen van de verborgen schatten van Gods Woord en Gods Zoon“.

Als dit woord op iemand van toepassing is, dan is het wel op Prof. Greijdanus. Want zeker, het is gemakkelijk ten formeelen een karakteristiek te geven van zijn werk en methode. Wie vroeger of later bij hem de collegebanken hebben gevuld, weten er alles van; en ook de man, die één deeltje uit de Korte Verklaring van zijn hand heeft doorgewerkt.

Ieder kent zijn typischen zinsbouw: zonder eenige rhetoriek, allesbehalve zwierig of modern. Hier is de heele vormgeving ondergeschikt gemaakt aan den inhoud. Men zoekt tevergeefs naar elegantie van stijl bij hem; zijn onderwerp heeft hem dermate gegrepen, dat hij alleen maar tracht de stof helder, nauwkeurig, eerlijk, scherp weer te geven. Ieder weet ook zoo langzamerhand, hoe precies Greijdanus was; zijn accurate is spreekwoordelijk geworden. De subtielste stilbizonderheden van een tekst hadden zijn aandacht; iedere werkwoordsvorm werd geanalyseerd, de plaats van een woord in den zin nauwkeurig gewogen, alle meeningen over een kwestie getoetst, alle varianten in een lezing bekeken. Die werkmethode maakte zijn boeken niet bepaald gemakkelijk: talloze citaten terwille van de eerlijkheid en de conscientieuze bepaling van eigen standpunt, nimmer echter om zijn belezenheid te etaleeren. Vluchtig kón Greijdanus gelukkig niet zijn, en hij bleef zichzelf daarin getrouw, ook al maakte het zijn studenten wel eens ongeduldig, dat een kwestie werd nageplozen zoover dat maar mogelijk was; ook al waren er medewerkers aan dezelfde serie, die hem deswege hun zure critiek niet spaarden. Het was allemaal eerlijk en verantwoord en overwogen en grondig.

Toch zou wie Greijdanus' levenswerk daarmee getypeerd zou achten, de gave Gods in hem niet verstaan. Want al was hij door de veelheid en de combinatie zijner wetenschappelijke talenten een unicum op het terrein der exegese, er zijn toch meer mannen te noemen, die vele van die deugden met hem gemeen hadden.

Maar die dedicatie van Wuest's boek zegt juist, wat in den exegetischen arbeid van Greijdanus het beheerschende is. Hij werd daartoe uitverkoren, in den vollen zin des woords door God daartoe afgezonderd. Veenhof heeft in den laatsten Almanak van F. Q. I. verteld, hoe Greijdanus' weg naar den Nieuwtestamentischen leerstoel in Kampen is geweest. Gepromoveerd op een dogmenhistorisch onderwerp, houden zijn eerste publicaties zich ook bezig met dogmatische onderwerpen. Zoo men hem al professorabel achtte in die dagen — groot was het getal dier menschen niet — niemand zou in hem iets anders gezien hebben dan een dogmaticus; er was geen enkele aanwijzing, dat hij ooit den Kamper kathedraal voor het Nieuwe Testament zou bekleeden. Dan bereikt hem de uitnoodiging van een uitgever om een boek over de Openbaring te schrijven, en in 1917 volgt hij Lindeboom op als Nieuwtestamenticus.

Hier nu ligt het meest opmerkelijke in heel den levensgang van den overledene: hij was een man van hooge wetenschappelijke kwaliteiten, en bezat een vrijwel encyclopaedische kennis van heel het veld der theologie; hij paarde daaraan bijzondere ethische eigenschappen, waarover straks nog. Maar zijn aanleg en zijn wetenschappelijke aanvangen wezen toch duidelijk in de richting der dogmatiek. En God verhindert hem dien aanleg te volgen, al bleef tot het laatst toe zijn dogmatische belangstelling onverzwakt; God voert hem zeer duidelijk naar het Nieuwe Testament, d.w.z. van de dogmatiek naar de Schrift! En achteraf kunnen we daarin alleen maar de soevereine wijsheid Gods aanbidden.

Want eigenlijk waren de jaren rondom 1920 voor de Gereformeerde theologie en voor de kerken uitermate critiek, al heeft men dat toen wellicht niet direct noch algemeen begrepen. Na de reformaties der vorige eeuw hadden Kuyper en Bavinck beide het hunne gedaan

¹⁾ The Practical Use of the Greek New Testament, by Kenneth S. Wuest, Chicago 1946.

„OPROER“

„ dat hij zich aldus heeft schuldig gemaakt aan het aanrichten van scheuring en tweedracht in de kerken en aan herhaalde(lijke) overtreding van het vijfde en negende gebod. . . . “

(Acta Generale Synode Utrecht, 1943 - 1945, artikel 518, bl. 152)

een oproermaeker mach met recht niet sijn gheleden,
het zy oock waer het sij in landen of in steden,
veel min behoortmen dan veel oproermaekers quaet,
te duldén in ons land, noch min in onse staet.

maer ick woud dat ick wist of ghy stout sonder schroemen,
de vroomé yv'raers trou doet oproer-maekers noemen,
ick soude dan ghewis beschermen haere eer
en tasten u te recht eens op u vuyle seer.

de dwangh van vroomé christen-sielen,
streckt om gantsch hollandt te vernielen,
wanneermen vroomé christ'nen plaegd,
en goede leeraers heenen jaecht.

de vryheyt is een groote schat,
wanneer men die in christo vat.

Antwoordt op de voorgestelde Vraaghen van d'Amsterdamsche Academi-Heeren, opgenomen in: Vondel, Werken, ed. Sijthoff, 1626 - 1629, p. 287; Antw. o.d. Vraaghen, p. 297; Kort ende Bondig Antw., p. 299.